

Various approaches in the interpretation of the concept of innovative competence reveal in details the structural components and content of this phenomenon, which allows to determine the specificity of innovative competence and the need for its effective implementation in the basic characteristics of a modern specialist.

Keywords: *innovative competence, professional activity, competence, specialist, innovations, readiness for changes.*

УДК 159.9:351.743

І. В. КЛИМЕНКО,

*кандидат психологічних наук,
начальник Департаменту кадрового забезпечення
Національної поліції України*

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Досліджено специфіку відповідальності курсантів – майбутніх правоохоронців, які навчаються у контексті програми психологічного супроводу. Виявлено статистичні закономірності, що вказують на прояв окремих компонентів відповідальності у зазначених курсантів, на відміну від курсантів, які навчаються за звичайною програмою. Показано, що навчання курсантів у навчально-виховному процесі у контексті програми психологічного супроводу сприяє більш ефективному формуванню професійної відповідальності у курсантів – майбутніх правоохоронців.

Ключові слова: *відповідальність, особистість, курсанти, професійна діяльність, професійно важливі якості.*

Klymenko, I.V. (2017), "Formation of responsibility for future law enforcement officers in the process of professional training" ["Formuvannia vidpovidalnosti u maibutnih pravookhorontsiv u protsesi profesiinoi pidhotovky"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 152–157.

Актуальність дослідження. Психологічні вимоги, які висуваються до особистості та професійної діяльності працівника сучасної поліції, на цей момент обумовлені високим рівнем соціальної відповідальності, а також складністю роботи та наявністю постійного ризику. Працівники поліції будуть ефективно служити інтересам людей, суспільства та держави тільки в тому випадку, якщо вони будуть повністю сформованими особистостями й майстрами своєї справи. Кожен працівник поліції після проходження процесу акумуляції та засвоєння низки необхідних знань, навичок та вмій має можливість перетворити їх на надбання своєї особистості, але тільки якщо він займатиме активну позицію в процесі свого професійного розвитку. Однак водночас цій людині слід бути створити всі необхідні умови й надати відповідну психолого-педагогічну допомогу та підтримку у розвитку професійно-людських якостей на найрізноманітніших стадіях оволодіння професією [1, с. 88].

У діяльності працівників ОВС відповідальність посідає особливе місце, коли вона є професійно необхідною якістю та рисою особистості працівника, тією чи іншою мірою представленою в структурі його особистості [2, с. 204].

За Л. І. Дементій, відповідальність – «власність особистості як суб'єкта життєдіяльності, що проявляється в її здатності співвідносити необхідне й бажане в соціально необхідний та особистісно-оптимальний спосіб» [3, с. 13]. Описуючи категорію відповідальності, більшість дослідників виділяє в ній три компоненти – когнітивний, емоційний і поведінково-результативний. Ці параметри докладно описано й проаналізовано Л. І. Дементій. Когнітивний компонент найчастіше береться до уваги багатьма авторами під час аналізу феномена відповідальності. Його суть полягає в тому, що особистість усвідомлює, за що вона повинна відповідати, оцінює власні можливості й на підставі цього приймає певні рішення.

У структурі відповідальності, запропонованій О. О. Басовою та С. М. Васильєвою, ця структура доповнюється вольовим компонентом, що визначається як система вчинків і переконань до здійснення свідомої регуляції власної діяльності. О. О. Басова досліджує компоненти структури відповідальності у поєднанні з її функціями, результатами функціонування, емпіричними та кількісними показниками [4]. Варто відзначити схожість структур, запропонованих Л. І. Дементій і М. В. Борцовою, які

виділяють когнітивний, емоційний, регулятивний, поведінково-результативний компоненти. У структурі В. П. Прядеїна також розглядаються когнітивний, емоційний і мотиваційний компоненти й додаються регулятивний, динамічний та результативний. Крім того, кожен із компонентів поділяється за показниками. Динамічний компонент розглядається в ергічності та аергічності [5].

Якісна підготовка працівника ОВС є неможливою без добре поставленої психологічної підготовки в навчальних закладах МВС і місцях проходження служби. У більшості працівників у критичній ситуації помічено певний стереотип поведінки, який залежить від рівня їх професійної підготовки. У разі високої підготовленості (у тому числі психологічної) такий працівник у складній обстановці сподівається головним чином на своє рішення й вирішення ситуації власними силами та засобами, що, зрозуміло, ґрунтується на знанні необхідних директивних розпоряджень і певному особистому досвіді. У менш підготовлених працівників в аналогічних випадках відсутність правильного уявлення про коло своїх обов'язків і досвіду дій в подібних умовах викликає невпевненість у собі, спроби перекинути відповідальність на когось іншого, піклування в критичний момент не про те, що необхідно терміново робити, а про те, хто за це потім відповідатиме.

На нашу думку, відповідальність і є тим необхідним компонентом у професійній діяльності працівників органів внутрішніх справ, що обумовлює успішність та ефективність їх праці. На формування відповідальності робиться наголос у процесі навчання курсантів у рамках психологічного супроводу.

На сьогодні підвищуються вимоги до працівників МВС України та їх значущість. Професіоналізм вимагає наявності певної сукупності знань, умінь і навичок. Водночас велике значення має наявність особистісних якостей, що відповідають специфіці їхньої трудової діяльності. Працівникам органів внутрішніх справ особливо необхідні чіткий самоконтроль, високий рівень самовладання, здатність приймати оперативні рішення, керувати службовими операціями, поведінкою й емоціями.

Працівник системи МВС України повинен мати високий рівень сформованості відповідальності, а також повинен не просто пристосовуватися до існуючої реальності, а прагнути до досягнення успіху.

Теоретичні дослідження, експертні оцінки та практика свідчать, що відповідальність як професійна властивість особистості входить у

ядро професійно важливих якостей, що забезпечують результативність у складно організованій діяльності фахівців і загальній регуляції життєдіяльності особистості [6–8]. У зв'язку з цим важливе значення має положення про те, що на різних стадіях розвитку людини формуються різні системи психологічних якостей. Це положення дозволяє розглядати особистість курсанта як інтегральну й відкриту систему, в якій відбуваються різні зміни та здійснюється її розвиток.

Метою нашого дослідження було вивчення специфіки відповідальності курсантів – майбутніх правоохоронців.

Виклад основного матеріалу. Досліджувалися курсанти Харківського національного університету внутрішніх справ, які склали дві групи досліджуваних: 1 група – курсанти, які навчалися в контексті програми психологічного супроводу; 2 група – курсанти, які навчались у звичайних умовах. Для статистичної обробки результатів було використано t-критерій Стюдента.

Відповідальність визначає не тільки підтримання зовнішніх норм регуляції та контролю діяльності нормами, закріпленими законодавчо, але й усвідомлення своєї відповідальності за вплив результатів професійної діяльності на власне життя та життя інших людей. Під час розгляду феномена відповідальності дослідники звертають увагу на його ємність і багатогранність, що містить у собі чималу кількість різномірних компонентів. Розгляд відповідальності як системної якості особистості вимагає розгляду функціональної єдності мотиваційних, емоційних, когнітивних, динамічних, регуляторно-вольових і продуктивних складових. Для вирішення дослідницького завдання було використано опитувальник структури відповідальності, який дозволяє проаналізувати співвідношення різних складових багатомірної структури відповідальності й автором якого є В. П. Прядеїн.

Опитувальник відповідальності передбачає розгляд функціональної єдності мотиваційних, емоційних, когнітивних, динамічних, регуляторно-вольових і продуктивних складових. Відповідальність – специфічна для зрілої особистості форма саморегуляції та самодетермінації, що виражається в усвідомленні себе як причини здійснюваних вчинків та їх наслідків і в усвідомленні та контролі своєї здатності виступати причиною змін (або протидії змінам) у навколишньому світі й у власному житті. Результати дослідження відповідальності курсантів – майбутніх правоохоронців, які навчаються в рамках психологічного супроводу, подано в табл. 1.

**Показники відповідальності курсантів – майбутніх правоохоронців,
які навчаються в рамках психологічного супроводу**

Шкала	Група I	Група II	t	p
Динамічна ергічність	24,30±0,81	24,10±0,82	0,32	–
Мотивація соціоцентрична	21,75±0,92	23,60±0,69	0,53	–
Когнітивна осмисленість	23,70±1,02	24,90±0,57	0,36	–
Продуктивність предметна	23,75±0,87	23,40±0,69	0,03	–
Емоційність стенічна	23,35±1,04	21,40±1,66	0,82	–
Регулятивна інтернальність	25,1±0,70	23,60±0,72	2,14	0,05
Труднощі особистісні	14,40±1,12	14,90±0,98	0,39	–
Прагнення інструментально-стильові	20,95±1,01	22,30±0,60	0,24	–
Динамічна аергічність	15,45±1,24	17,20±0,96	0,95	–
Мотивація егоцентрична	14,60±0,93	17,40±0,77	2,44	0,05
Когнітивна обізнаність	16,10±1,33	20,30±1,34	2,05	0,05
Продуктивність суб'єктивна	21,20±1,03	20,40±0,68	0,27	–
Емоційність астенична	15,30±1,17	16,10±0,95	2,80	0,01
Регулятивна екстернальність	14,2±1,32	18,10±1,01	2,04	0,05
Труднощі операціональні	16,95±1,20	18,20±1,12	1,27	–
Прагнення змістовно-сміслові	20,20±1,04	19,90±0,93	0,43	–

Аналіз результатів дослідження специфіки відповідальності курсантів із різним типом навчання показав як відмінності, так і подібності окремих показників відповідальності. Так, показник за шкалою «Динамічна ергічність» у групі курсантів, які навчаються в контексті програми психологічного супроводу, склав 24,30±0,81, у групі курсантів, які навчаються у звичайних умовах, – 24,10±0,82. Достовірних розбіжностей за $p > 0,05$ не виявлено. Це дозволяє нам говорити, що курсанти ОВС із різним типом навчання здатні до самостійного, без додаткового контролю, ретельного виконання важких і відповідальних завдань.

За шкалою «Мотивація соціоцентрична» також не виявлено достовірних розбіжностей, показник у першій групі досліджуваних курсантів склав 21,75±0,92, а у курсантів другої групи – 23,60±0,69. Отриманий результат говорить про те, що досліджувані двох груп беруться за виконання відповідальних справ через бажання бути серед людей, колективу та суспільства, пов'язане з почуттям обов'язку, переважанням суспільних інтересів.

Що стосується показника «Когнітивна осмисленість», то тут також не виявлено достовірних розбіжностей (23,70±1,02 проти 24,90±0,57), при цьому $p > 0,05$. Це говорить про глибину й

цілісну презентованість цієї якості рівною мірою у досліджуваних курсантів, розуміння ними стрижневої основи відповідальності, її суті.

Показник за шкалою «Продуктивність предметна» у першій групі курсантів становив 23,75±0,87, а в другій – 23,40±0,69, тобто теж не виявлено достовірних розбіжностей, $p > 0,05$. Високі результати у курсантів ХНУВС пов'язані з результатами їх діяльності під час виконання колективних справ, їх самовідданістю та сумлінністю.

За шкалою «Емоційність стенічна» теж не було виявлено вірогідних відмінностей, у першій групі курсантів показник склав 23,35±1,04 порівняно з курсантами другої досліджуваної групи – 21,40±1,66. Отримані дані говорять про те, що курсанти з різним типом навчання певною мірою відчувають радість випробувати себе у відповідальній справі, під час спільної серйозної роботи відчувають задоволення. Їх високі показники пов'язуються з переживанням позитивних емоцій під час виконання відповідальних справ.

Шкала «Регулятивна інтернальність» демонструє підвищення показника в групі курсантів, які навчаються в контексті програми психологічного супроводу (25,1±0,70), порівняно з курсантами, які навчаються у звичайних умовах

(23,60±0,72), за $p \leq 0,05$. Високі показники першої групи дозволяють нам говорити про більш високий рівень самостійності, самокритичності та незалежності під час виконання відповідальних справ. Низькі, на відміну від першої групи, показники другої групи говорять про певну залежність під час виконання справ, тобто досліджувані беруться за відповідальну роботу, але їм для цього потрібен якийсь контроль, стимул. Другій групі курсантів притаманний низький рівень самокритичності, вони схильні перекидати відповідальність на інших, що може стати причиною вигорання, яке нерідко настає в професіях такого типу.

Показник за шкалою «Труднощі особистісні» у першій групі курсантів становив $14,40 \pm 1,12$, у другій – $14,90 \pm 0,98$, без достовірних розбіжностей за $p > 0,05$. Середні результати всіх досліджуваних дозволяють нам говорити про те, що всі вони рівною мірою залежні від внутрішніх конфліктів, життєвого тону та тривожності. Різні труднощі внутрішнього порядку можуть впливати на якість виконання відповідальних справ, роботу, невпевненість у собі та поганий настрій.

За шкалою «Прагнення інструментально-стильові» також не виявлено достовірних розбіжностей, цей показник у першій групі досліджуваних склав $20,95 \pm 1,01$, у другій – $22,30 \pm 0,60$. Рівні високі показники за цією шкалою говорять про спрямованість досліджуваних, що характеризується великою особистою енергією, рішучістю, бажанням зайняти лідируюче положення під час виконання відповідальних справ. Інакше кажучи, такі люди зазвичай не уникають ситуацій, де доводиться брати на себе відповідальність.

Що стосується показника «Динамічна аергійність», то тут теж не виявлено достовірних розбіжностей, $15,45 \pm 1,24$ та $17,20 \pm 0,96$, за $p > 0,05$. Середні результати групи пояснюють середній ступінь стійкості, нерішучості та неов'язковості суб'єктів. Тобто іноді досліджувані можуть відкласти справи без належного контролю, вважають за краще бути виконавцями, деякі навіть можуть відмовитися від відповідальної справи, якщо вона виявляється важкою. Ці дані дещо суперечать, на перший погляд, попереднім показникам. Це явище вимагає більш детального вивчення окремо взятих протилежних шкал, а також залежить від особистісних властивостей, характеру та життєвих позицій досліджуваних.

Показник за шкалою «Мотивація егоцентрична» в першій групі курсантів склав $14,60 \pm 0,93$, у другій – $17,40 \pm 0,77$. При цьому

математико-статистичний аналіз демонструє підвищення розбіжності показника між досліджуваними групами. Низькі показники першої групи курсантів, які навчаються в контексті програми психологічного супроводу, свідчать, що їх відповідальність рідко диктується матеріальними міркуваннями, розпочате вони зазвичай доводять до кінця, яким би важким не було завдання, через узяття на себе відповідальності, а не для того, щоб уникнути покарання або осуду. Середні показники курсантів, які навчаються у звичайних умовах, свідчать про помірну особистісно-значущу мотивацію, виражену іноді в бажанні звернути на себе увагу в процесі реалізації відповідальних справ.

Подібні розбіжності спостерігаються і за показником «Когнітивна обізнаність», де виявлено вірогідно більший показник у другій групі досліджуваних курсантів ($16,10 \pm 1,33$ проти $20,30 \pm 1,34$). Цей показник відображає глибоке й цілісне уявлення якості, розуміння стрижневої основи відповідальності та її суті, і картина результатів тут є іншою – великий розрив між першою та другою групами говорить про те, що курсанти, які навчаються у звичайних умовах, схильні вважати, що відповідальність – своєрідна заклопотаність людини, втрата свободи вибору, залежність і свого роду покарання не тільки за діяльність, а й за бездіяльність. А ось низькі результати першої групи говорять про те, що відповідальність для них – це не покарання, а засіб утвердження себе, самоствердження свого «Я». Це повністю збігається з результатами попереднього показника й може пояснюватися бажанням показати себе або бажанням самореалізуватися, ввійти в колектив, професію, розвинути в собі якості, необхідні для цієї професії.

Шкала «Продуктивність суб'єктивна» не демонструє підвищення показника, в першій групі курсантів він склав $21,20 \pm 1,03$, у другій – $20,40 \pm 0,68$. Цей показник відображає результати діяльності досліджуваних, пов'язаної з особистісним благополуччям, самореалізацією, розвитком різних сторін і їх характеристик. Високі показники першої групи дозволяють нам стверджувати, що відповідальність сприяла розвитку впевненості в собі та своїх силах, а завершення відповідальних справ сприяло зміцненню самооцінки. Трохи нижчі результати другої групи (але слід все ж такі зазначити, що самі по собі вони є високими) дозволяють нам говорити, що відповідальні дії й учинки сприяли поліпшенню особистісного благополуччя, якоюсь мірою відповідальність вплинула на формування в них вольових якостей, а також

привела до формування адекватної позитивної самооцінки.

За шкалою «Емоційність астенічна» зафіксовано вірогідне підвищення показника в другій групі досліджуваних курсантів ($16,10 \pm 0,95$) порівняно з курсантами, які навчаються в рамках програми психологічного супроводу ($15,30 \pm 1,17$), за $p \leq 0,05$. Низькі результати першої групи досліджуваних свідчать про те, що виконання відповідних справ або неуспіх у діяльності у них не викликає сильного відчуття негативних емоцій, на відміну від другої групи курсантів, які навчаються у звичайних умовах.

Показник за шкалою «Регулятивна екстернальність» у групі курсантів першої групи склав $14,2 \pm 1,32$, у групі курсантів другої групи – $18,10 \pm 1,01$. При цьому математико-статистичний аналіз виявив достовірне підвищення показника в другій групі досліджуваних курсантів. Це свідчить, що реалізація відповідальних справ у другій досліджуваній групі потрапляє в залежність від інших людей і зовнішніх обставин.

За останніми двома показниками відповідальності «Труднощі операціональні» та «Прагнення змістовно-сміслові» не було виявлено вірогідних відмінностей. Це дозволяє нам говорити, що курсанти досліджуваних груп воліють не братися за відповідальні справи через необхідність постійного контролю за їх виконанням, додаткові труднощі та перешкоди, що заважає взятися за відповідальну справу, коли є усвідомлення того, що результат залежить не

лише від них, а й від інших людей. Також курсанти обох груп часто відчують, що від їх сумлінності залежить благополуччя інших людей, прагнуть до виконання відповідальної справи, щоб не засмучувати близьких людей, і ретельно та заздалегідь готуються до виконання відповідальної справи, щоб не підвести оточуючих.

На підставі теоретичного й емпіричного аналізу можна зробити **висновок**, що професійна відповідальність є професійно важливою якістю в діяльності працівників поліції, що характеризується потребою особистості виконувати соціальні та професійні вимоги, рефлексувати результати своєї активності й здатністю керувати емоційними переживаннями. Дослідження відповідальності дає підстави вважати, що формування професійної відповідальності у вищому навчальному закладі має здійснюватися цілеспрямовано в навчальному процесі, що передбачає психологічні технології, які сприяють розвитку самостійності, ініціативності, здатності прогнозувати й рефлексувати свої дії, приймати рішення відповідно до встановлених моральних і професійних принципів, уміти здійснювати самоконтроль. Більш того, результати емпіричного дослідження показали, що кероване автономне навчання та створення сприятливого емоційного середовища в навчально-виховному процесі сприяють ефективному формуванню професійної відповідальності у курсантів – майбутніх правоохоронців.

Список бібліографічних посилань

1. Еникеев М. И. Юридическая психология: учебник. М.: Норма – Инфра-М, 2014. 512 с.
2. Малигіна Г. С. Психологічні аспекти відповідальності працівників органів внутрішніх справ. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Психологія*. 2014. Т. 19, вип. 1 (31). С. 204–213.
3. Дементий Л. И. Ответственность как ресурс личности: монография. М.: Информ-Знание, 2005. 188 с.
4. Басова О. А. Психологические особенности ответственности предпринимателя в процессе личностно-профессионального развития: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.03. Ростов н/Д, 2008. 22 с.
5. Ушакова Т. Ю. Структурні компоненти відповідальності: теоретико-методологічний аналіз. *Наука і освіта*. 2015. № 3. С. 106–112.
6. Карпов А. В. Психология менеджмента. М.: Гардарики, 2004. 584 с.
7. Муздыбаев К. Психология ответственности. М.: Либроком, 2010. 248 с.
8. Быков С. В. Социально-психологическая регуляция ответственности личности: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.05. Казань, 2006. 41 с.

Надійшла до редколегії 25.06.2017

КЛИМЕНКО И. В. ФОРМИРОВАНИЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ У БУДУЩИХ ПРАВООХРАНИТЕЛЕЙ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Исследована специфика ответственности курсантов – будущих правоохранителей, которые обучаются в контексте программы психологического сопровождения. Выявлены статистические закономерности, которые указывают на проявление отдельных компонентов ответственности у курсантов, обучающихся в рамках программы психологического сопровождения, в отличие от курсантов, обучающихся по обычной программе. Показано, что обучение курсантов в контексте программы психологического сопровождения способствует более эффективному формированию профессиональной ответственности у курсантов – будущих правоохранителей.

Ключевые слова: ответственность, личность, курсанты, профессиональная деятельность, профессионально важные качества.

KLYMENKO I. V. FORMATION OF RESPONSIBILITY FOR FUTURE LAW ENFORCEMENT OFFICERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

The author of the article has analyzed theoretical aspects of such professionally important quality of a police officer's personality as responsibility. It has been demonstrated that responsibility as a professional quality of a person enters the core of professionally important qualities that ensure effectiveness in the complex organized activities of police officers, as well as general regulation of the vital activity of an individual. At various stages of human development, various systems of psychological qualities are formed, which allows us to consider the personality of a cadet as an integral and open system, where various changes and its development take place, as well as the purposeful formation of professionally important personal qualities.

In the empirical part the author has studied the specificity of the responsibility of cadets – future law enforcement officers, who are trained in the context of a psychological support program. The revealed statistical regularities indicate the manifestation of individual components of responsibility among cadets being trained in the framework of the psychological support program, in contrast to cadets being trained under the regular program. As a result of the research, it has been revealed that cadets being trained within the psychological support program are more exposed to such indicators of responsibility as regulatory internality, self-affirmation, self-realization and emotional asthenic. The studied cadets of this group had more positive experiences associated with the execution of responsible matters, in contrast to cadets who are trained under normal conditions. They were more inclined to shift their responsibility to other people and external circumstances. It has been demonstrated that training of cadets in the context of the psychological support program contributes to the effective formation of professional responsibility among cadets – future law enforcement officers.

Keywords: *responsibility, personality, cadets, professional activity, professionally important qualities.*

УДК 159.9:34(075.8)

А. Р. КОЖУШКО,

кандидат психологічних наук

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЖІНОК РІЗНОГО ВІКУ НА ЕТАПІ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ

Вивчення проблем жіночої злочинності тісно пов'язане з аналізом їх особистості, а також причин та умов, що призвели до вчинення злочинів. Дані проведеного дослідження засвідчили, що існують кілька досить високих негативних кореляцій самооцінки досліджуваних із віком: рис характеру за тестом самооцінки, впевненості в собі за тестом самооцінки й упевненості за рівнем домагань. Показано особистісні особливості таких жінок у сфері самосвідомості, психічної регуляції поведінки та міжособистісної взаємодії.

Ключові слова: *соціальний інтелект, рівень самооцінки, агресивна поведінка, виправні установи, особистісні особливості.*

Kozhushko, A.R. (2017), "Interrelations of psychological personal peculiarities of sentenced to imprisonment women of different ages at the stage of re-socialization" ["Vzaiemozviazky psykholohichnykh osoblyvostei osobystosti zasudzhenykh do pozbavlennia voli zhinok riznoho viku na etapi resotsializatsii"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 157–160.

Постановка проблеми. Останніми роками нестабільність економічної ситуації, бойові дії, що тривають на території країни й перманентність кризового стану майже в усіх сферах життя держави та суспільства зумовлюють стрімке зростання злочинності, що є гострою соціальною проблемою. Знання особливостей психології засуджених є необхідною й важливою передумовою для правильної організації взаємовідносин із ними й досягнення цілей перевиховання та ресоціалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що значна кількість злочинниць володіє однорідними психологічними властивостями, серед яких провідними є імпульсивність, агресивність, гіперчутливість у міжособистісних відносинах, відчуженість і погана соціальна пристосованість [1, с. 29].

Поєднання цих властивостей із негативним змістом ціннісно-нормативної системи «має криміногене значення і є специфічним саме для злочинців», а отже, для засуджених [1, с. 30].